

λείοτάτη τῶν γλωσσῶν, ἡ ἐπιτηδειότερα πάσης ἄλλης εἰς τὸ νὰ ἐξηγήσῃ καὶ νὰ ἀναπτύξῃ τὰς ὑψηλὰς ἀληθείας καὶ ἐννοίας τοῦ νέου θερησκεύματος.

Τοιαῦτα ὑπῆρξαν τὰ θετικὰ ἀποτελέσματα, τοιοῦτος ὁ ἀληθὴς χαρακτήρ τοῦ ἑλληνισμοῦ τοῦ διαδοθέντος εἰς τὴν Ἐνατολὴν ὑπὸ τῆς μακεδονικῆς μοναρχίας. Ἀλλά, λέγουσιν, ὁ ἑλληνισμὸς οὗτος δὲν ἦτο ὁ ἀρχαῖος, ὁ γνήσιος ἑλληνισμὸς, ἦτο ἀσθενὲς τι ἐκείνου ἀπαύγασμα, κατάστασις πραγμάτων νόθος καὶ ἀλλοτρία τῆς ἰδιαζούσης ἐκείνης ἀρετῆς, γενναιοφροσύνης, χάριτος καὶ εὐφυΐας, εἰς ἣν ἰδίως ἀποδίδομεν τὸ τοῦ ἑλληνισμοῦ ὄνομα. Ὅτι δὲν εἶναι ὁ ἀρχαῖος ἑλληνισμὸς, τὸ ὠμολογήσαμεν, ὑποδείξαντες καὶ κατὰ τί διαφέρει ἐκείνου· ὅτι ὅμως δὲν εἶναι παντάπασιν ἑλληνισμὸς, τὸ ἀρνούμεθα πάση δυνάμει, διότι τὸ ἀρνοῦνται διαπρυσίως γεγονότα ἐπενεργήσαντα εἰς τὴν τύχην ὀλοκλήρου τοῦ κόσμου. Τί ἐστι τῶντι γνήσιος ἑλληνισμὸς καὶ τί νόθος; Τὰ ἔθνη δύνανται κατὰ διαφορῶν ἐποχῶν νὰ ἐπιτελῶσιν ἐντολὰς διαφορῶν καὶ διὰ διαφορῶν τρόπων νὰ ἐπιδιώκωσι διαφορῶν σκοποῦς, ἐπίσης γενναίους, ἐπίσης λόγου ἀξίους. Τὸ ζήτημα λοιπὸν εἶναι ἐπὶ πᾶσι τότε εἰς τὴν Ἐνατολὴν κατάστασις πραγμάτων οὐσιαστικῶς ἐπενεργήσασα εἰς τὴν διανοητικὴν καὶ κοινωνικὴν ἐπίδοσιν τῶν τε χωρῶν ἐκείνων καὶ τῆς ὅλης γνωστῆς οἰκουμένης; Ἡ κατάστασις αὕτη τῶν πραγμάτων ὑπῆρξε βραδύτερον τὸ κυριώτατον ὄργανον τῆς διαδόσεως, τῆς ἀναπτύξεως, τῆς παγιώσεως τοῦ χριστιανισμοῦ; Ἡ κατάστασις αὕτη τῶν πραγμάτων παρήχθη διὰ τῆς ἑλληνικῆς ἐνεργείας καὶ γλώσσης; Ἐνόσω λοιπὸν βλέπομεν τὴν αὐτὴν γλῶσσαν καὶ τὴν αὐτὴν μέχρι τινὸς ἰδιότητα τῆς ἠθικῆς καὶ διανοητικῆς δυνάμεως δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἀμφισβητῶμεν τὴν ὑπαρξίν καὶ τὴν ἐνέργειαν τῆς αὐτῆς ἐθνότητος, ἂν καὶ ἡ ἐνέργεια αὐτῆς ἐτροπολογήθη διὰ τοῦ χρόνου καὶ τῶν περιστάσεων. Μήπως ὁ ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας ρωμαϊσμός ὑπῆρξεν αὐτὸς ἐκεῖνος ἀπαράλλακτος ὁ ἐπὶ τῆς δημοκρατίας ρωμαϊσμός; Τὰ ἦθη, αἱ ἔξεις, αἱ προαιρέσεις, τὸ πολίτευμα, ἅπας ἐν γένει ὁ δημόσιος καὶ ὁ ἰδιωτικὸς βίος οὐσιαστικῶς ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας ἠλλοιώθησαν καὶ ὅμως οὐδεὶς ποτε ἐφαντάσθη νὰ ἀμφισβητήσῃ τὸν ρωμαϊσμὸν τῆς αὐτοκρατορίας. Μήπως τὰ κατὰ τὸ ἀγγλικὸν ἔθνος ἔχουσι σήμερον ὅπως ἐπὶ τῆς Ἐλισάβετ καὶ τοῦ Ἐρρίκου τοῦ Η΄; Τὰ ἦθη, αἱ ἔξεις, αἱ προαιρέσεις, τὸ πολίτευμα, ἅπας ἐν γένει ὁ δημόσιος καὶ ὁ ἰδιωτικὸς βίος οὐσιαστικῶς ἐτροπολογήθησαν καὶ ὅμως οὐδεὶς ποτε ἤξιώσε νὰ ἀρνηθῇ τὸν στενὸν δεσμὸν τῆς ἐθνικῆς ἐνότητος τὸν ὑπάρχοντα μεταξὺ τῶν δύο τούτων περιόδων τῆς ἱστορίας τοῦ ἀγγλικοῦ ἔθνους. Πῶς λοιπὸν ἦθελον ἔχει δίκαιον οἱ ἀξιῶντες ὅτι ὁ μακεδονικὸς ἑλληνισμὸς δὲν εἶναι ἑλληνισμὸς διὰ μόνον τὸν λόγον ὅτι διαφέρει τοῦ ἀρχαίου τέρου ἑλληνισμοῦ ὡς πρὸς τινὰ τῶν πολιτικῶν καὶ ἠθικῶν αὐτοῦ συστατικῶν;

Ἄλλ' ἔστω, λέγουσιν, ὅτι διεδόθη εἰς τὴν Ἐνατολὴν ἑλληνισμὸς τις ὀπισθοῦς, ἡ διαδοσις ὅμως τοῦ ἑλληνισμοῦ τούτου δὲν ὑπῆρξεν ἔργον τοῦ Ἀλεξάνδρου· ὑπῆρξεν ἔργον τῶν διαδόχων αὐτοῦ, ὁ δὲ Ἀλέξανδρος ἄλλο δὲν ἔπραξεν εἰμὴ νὰ κατακτήσῃ τὰς χώρας ἐκείνας καὶ τὸ πολὺ νὰ παραδεχθῇ τὰ ἦθη τὰ περσικά, οὐχὶ δὲ νὰ μεταφρασεύσῃ εἰς τὴν Ἐνατολὴν τὸν βίον τὸν ἑλληνικόν. Ὁμολογοῦμεν ὅτι ἡ διαδοσις τοῦ ἑλληνισμοῦ εἰς τὴν Ἐνατολὴν ὑπῆρξε κυρίως ἔργον τῶν διαδόχων τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἀδιαλείπτως ἐργασθέντων ἐπὶ τούτῳ ἐν διαστήματι τριῶν ἑκατονταετηρίδων. Ἀλλὰ τίς παρήγαγεν εἰς μέσον τοὺς διαδόχους; τίς παρεσκεύασε τὸ πεδίον ἐπὶ τοῦ ὁποίου εἰργάσθησαν; τίς ἐπὶ τοῦ πεδίου τούτου ἔθετο τὰς πρῶτας καὶ κυριωτάτας τοῦ μεγάλου ἐκείνου ἔργου ἀφορμὰς; Βεβαίως ὁ Ἀλέξανδρος δὲν ἠδύνατο ἐντὸς δέκα ἐνιαυτῶν νὰ κατακτήσῃ ἅμα καὶ νὰ ἐξελληνίσῃ ἀπάσας τὰς μεταξὺ Μεσογείου καὶ Ἰνδοῦ, ἀπάσας τὰς μεταξὺ Κασπίας καὶ Αἰθιοπίας